

59. İlahi vahyin karakteristiği bağlamında Kur'ân'ın muheymin ve musaddik oluşu

Ali BİNOL¹

APA: Binol, A. (2023). İlahi vahyin karakteristiği bağlamında Kur'ân'ın muheymin ve musaddik oluşu. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (34), 1030-1048. DOI: 10.29000/rumelide.1316242.

Öz

Allah Teâlâ, evreni yaratmış ve evrenin bir parçası olan dünyamızda yaşamı var etmiştir. Yeryüzünün son konduğu insanoğludur. Bütün yeryüzü nimetleri insanoğlunun emrine verilmiştir. Diğer yandan o, dünyayı imar etmekle görevlendirilmiştir. Bu arada insan, doğuştan getirdiği potansiyel yönelimlerle baş başa bırakılmamış, yaratılış amacı ve sorumlulukları noktasında ilahi vahiyle bilgilendirilmiştir. Vahyi bilgi, yeryüzünde güven içinde yaşama ve ahiret hayatını kazanabilmenin yollarını öğretmektedir. Bu anlamda Allah, insanoğlunun bilinç sahibi olduğu ilk andan itibaren seçtiği özel kişiler/nebiler vasıtasıyla ona hitap etmiştir. Kur'an, vahye mazhar olan peygamberleri ve onların kavimlerinden bahsederken önceden gönderilmiş kitaplar ve sahifeler karşısında kendisinin "muheymin" ve "musaddik" olduğunu haber verir. Kur'an öncesi gönderilen kitaplar, Tevrat, Zebur ve İncil'den ibaret olmadığı gibi peygamberlerin getirdiği din de Yahudilik ve Hıristiyanlıkla sınırlı değildir. Gönderilen kitapların ve ilkeleri belirlenen dinlerin isimleri farklı olsa da öz itibarıyla hepsi aynı temel esaslara vurgu yapmaktadır. Son ilahi kitap Kur'an, söz konusu ilkeleri en özlü ve en edebi biçimde bünyesinde toplamıştır. O, bir taraftan önceki kitaplarda bulunan hakikatleri tasdik ederken diğer yandan meydana gelen kimi sapmalara müdahale etmiştir. Zira önceki toplumlar içinde, ilahi vahye sadakat gösterenler olduğu gibi hakikati gizleyenler, tahrif edenler ya da toptan ret yolunu seçenler de olmuştur. Günümüzde de Kur'an'ın önceki kitaplardan aşırma bilgileri içerdiği iddia edilmekte, diğer taraftan onun ilahi olup olmadığı yönünde şüphe uyandırıcı birtakım yaklaşımlar sergilenmektedir. Bu çalışmada "musaddik" ve "muheymin" kavramları merkeze alınarak Kur'an'ın diğer kutsal kitaplar karşısındaki konumu incelenecektir. Karşılaştırmalı tahlil yöntemi izlenecek olan çalışmada, ilahi dinlerdeki sapmaların hangi noktalarda cereyan ettiği örneklerle ortaya konacaktır. Kur'an'ın ortaya koyduğu ilkeler ışığında uzun soluklu bir süreç olan ve insanlığın gelişmesine uygun olarak yenilenen vahiy olgusunun dinler bazında düşmanlık ve çatışma aracı olmaması gerektiği konusu açıklığa kavuşturulacaktır.

Anahtar kelimeler: Kur'an, vahiy, kutsal kitaplar, Musaddik, Muheymin, şâhit

The Qur'an being a muhaymin and musaddik in the context of the characteristics of divine revelation

Abstract

Allah Almighty created the universe and brought life into our world, which is a part of the universe. The last guest of the earth is human beings. All the blessings of the earth have been given to human beings. On the other hand, he is tasked with rebuilding the world. Meanwhile, human beings are not left alone with their innate potential orientations but are informed by the divine revelation about the

1 Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Tefsir ABD (Yozgat, Türkiye), ali.binol@yobu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8601-6147 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 04.05.2023-kabul tarihi: 20.06.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1316242]

purpose and responsibilities of creation. He was taught the ways of living in safety on earth and earning the life of the hereafter. In this sense, Allah has addressed human beings through special persons/prophets that He has chosen since the first moment when he became conscious. While the Qur'an informs about the prophets who received revelation and their tribes, it declares that it is "muhaymin" and "musaddik" in the face of previously sent books and pages. The books sent before the Qur'an are not limited to the Torah, Psalms, and the Bible, and the religion brought by the prophets is not limited to Judaism and Christianity. However, although the names of the books sent and the religions whose principles were determined are different, they all emphasize the same basic principles. The last divine book, the Qur'an, has gathered these principles in the most concise and literary form. While the Qur'an affirmed the truths found in the previous books, he also intervened in some deviations that occurred. For, in previous societies, there were those who showed loyalty to divine revelation, as well as those who concealed the truth, falsified it, or chose the path of total rejection. Today, it is claimed that the Qur'an contains plagiarism from previous books, on the other hand, there are various approaches that raise doubts about whether it is divine or not. In this study, the position of the Qur'an against other holy books will be examined by focusing on the concepts of "musaddik" and "muhaymin". In the study, in which the comparative analysis method will be followed, it will be revealed with examples at which points the deviations in divine religions occur. It will be clarified that the phenomenon of revelation, which is a long-term process and renewed in accordance with the development of humanity, should not be a means of hostility and conflict on the basis of religion, in the light of the principles set forth by the Qur'an.

Keywords: Qur'an, revelation, holy books, Musaddik, Muhaymin, witness

Giriş

Kur'an-ı Kerim, peygamberlerin sonuncusu olarak tanıtılan Hz. Muhammed'e indirilmiş (el-İnsân 76/23), onun bütün insanlık için müjdeci ve uyarıcı olduğu haber verilmiştir (Sebe' 34/28). Kur'an, önceden de peygamberler geldiğini, onlara da dini hayatın yaşanması noktasında yol ve yöntemler öğretildiğini ifade eder (el-Mâide 6/48). Kur'an vahye muhatap olmuş milletleri Ehl-i kitap olarak niteler. Her ne kadar Ehl-i kitap denince akla Yahudiler ve Hıristiyanlar gelse de ilahi vahye mazhar olan toplumlar hiç şüphesiz bunlarla sınırlı değildir. Önceki kitapların gönderildikleri zamanın şartları göz önünde bulundurulursa o kitapların sadece muhatap topluma hitap eder nitelikte olması da doğal karşılanmalıdır.

Kur'an yaratıcı, insan, kâinat, din, ibadet, hak, adalet, ümmet gibi kavramları merkeze alarak insanlığı her iki âlemde mutluluğa erdirecek bir hayat tarzı sunar. İnsanlığı tek bir özden yaratılıp çoğalmış kardeşler olarak görür (en-Nisa' 4/1). Irklar arasında var olan bazı farklılıklar şekilsel olup özde insanlar aynı duygulara ve benzer psikolojik özelliklere sahiptirler. Tüm insanlığa seslenen Kur'an (el-Bakara 2/21), barış ve esenlik içinde yaşamının yollarını gösterir. Bu noktada o, kurtuluşu Allah'ı yegâne ilah olarak tanımaya, kulluğu O'na özel kılmaya, yeryüzü ve onun imkânlarını emanet olarak bilmeye bağlar (Bilgi, 2021: 185, 209, 267-278).

Kur'an, insanlığa seslenirken bütünleştirici bir dil kullanır. O, son dinin İslam olduğunu söylerken (el-Mâide 5/3) önceki dinlerin mensuplarını dışlamaz. İslam'ın hak din bağlamında gündeme getirdiğı değerlerin aslında önceki ümmetlerin de değerleri olduğu, bu ilkeler etrafında toplanılması gerektiğı noktasında Kur'an'ın mesajı açıktır. Söz gelimi Kur'an, Yahudi ve Hıristiyanların atası sayılan Hz. İbrahim'in Kâbe'yi mabet olarak inşa ettiğı sırada yaptığı duayı şu şekilde aktarır: "Ey Rabbimiz! Bizden

(bunu) kabul et. Şüphesiz sen, işiten ve bilensin. Rabbimiz, ikimizi sana teslim olmuş (Müslümanlar) kıl. Soyumuzdan da Müslüman bir ümmet var et!”(el-Bakara 2/127-128)

Kur'an'ın mesajı tevhid, nübüvvet ve mead/ahiret olmak üzere üç ana başlık altında toplanabilir. Bu esaslar önceki kitapların da temel konuları arasındadır. Ne var ki önceki toplumlar, insanlığın kurtuluşunu garanti etmesine rağmen birtakım ilahi emirleri nefsanî arzularla çeliştiği için reddetme yolunu seçmişlerdir(el-Bakara 2/101). Dahası, hayatlarını birtakım fani varlıklara bağlayan kimi insanlar, yaratıcıya tahsis edilmesi gereken sevgi ve bağlılığı kendileri gibi beşerî varlıklara yöneltmişlerdir. Bu bağlamda Kur'an, Ehl-i kitap olarak nitelediği Yahudi ve Hıristiyanların kendi kitaplarında olan bazı hakikatleri tahrif ettiklerini (el-Bakara 2/75), bazılarını gizlediklerini(el-Bakara 2/146), kimi peygamberleri öldürdüklerini ve birtakım emirlere de isyan ettiklerini (Âl-i İmrân 3/21, 112; el-A'râf 7/163) ifade eder. Bu gerçekleri dile getirdikten sonra Kur'an, Hz. Peygamber'e hitap ederek muhaliflerin neye çağrılmaları gerektiğini de şu şekilde açıklar: “De ki: “Ey Kitap ehli! Sizinle bizim aramızda ortak bir söze gelin: Yalnız Allah'a kulluk edelim, O'na hiçbir şeyi eş tutmayalım ve Allah'ı bırakıp kimimiz kimimizi rab edinmesin”(Âl-i İmrân 3/64). Bu ayetteki muhatapların Yahudi veya Hıristiyanlar olduğu şeklinde yorumlar bulunsa da (Şevkânî, 1414: I/399) tevhid inancına sahip olan tüm din mensuplarına yapılmış genel bir çağrı olduğu görüşü daha uygun düşmektedir. Kur'an'ın musaddik ve muheymin oluşu, bu çağrısının evrenselliği, yapıcılığı ve haklılığı bağlamında daha bir anlamlı hale gelmektedir.

1. Musaddik ve muheymin kavramları

Kur'an-ı Kerim, kendisini “nur, hidayet, rahmet ve müjde” gibi sıfatlarla anar. Bu sıfatları, kendinden önceki kitaplar için de kullanır. Bunun dışında Kur'an, önceki kitaplara karşı kendisini “musaddik ve muheymin” vasıflarıyla konumlandırır. İlahi vahiylerin öz itibarıyla aynı hakikatleri dile getirme ve Kur'an'ın kapsamlılığı bağlamında bu iki kavramın anlamları ve gerçekte neye karşılık geldiklerini belirlemek gerekecektir. Sırasıyla musaddik ve muheymin kavramlarını ele alalım.

1.1. Kur'an'ın musaddik oluşu

Kur'an'ın kendisini tanımladığı kavramlardan biri musaddik kavramıdır. Musaddik, “Katılık, sağlamlık, vakiya uygun hüküm ifade eden söz, gerçeğe uygun bilgi vermek, verdiği söze uygun hareket etmek” anlamına gelen ve yalanın karşısı olan “sıdk” köküne dayanmaktadır. (İbn Manzûr, 1990: X/193; Fâris, 1986: III/166). “Hakikati ifade eden, doğruluk, güvenilirlik” gibi anlamlarda da isim olarak kullanılmaktadır. Hak, doğrunun nesnel yönü olarak görülürken sıdk, sözün nesnel doğruluğuna uygunluğu olarak görülmektedir. (Çağrıncı, 2009: XXXVII/98-100). Sıdk kelimesinin söze sıfat olması ve yalan sözün karşısı olması, yalanın temelsiz oluşu ve bu yüzden zayıf kabul edilmesi sebebiyledir. Tasdik ise, bir kimsenin söylediği sözün doğruluğunu, hakikate uygun olduğunu itiraf etmek, sözü onaylamak ve onu desteklemek anlamına gelmektedir (Cevherî, 1956: IV/1505). Bu bağlamda Kur'an, kendinden önceki vahiylerin yazıya geçirilmiş şekli olan kitapları toptan reddetmemiş, onların içerdiği doğruları onaylamış, kendisi de aynı hakikatleri yer ve zamana uygun olarak tekrarlamıştır. Bu anlamda musaddik olan Kur'an, önceki kitapların taklidi olarak değil tam aksine onların doğruluk ölçüsü olarak kabul edilebilir. Doğru, her zaman ve her yerde doğrudur. Özetle Kur'an, kendisini iki temel nitelik olan doğruluk ve adaletle vasıflandırırken (el-En'âm 6/115) dikkatleri, verdiği haberlere ve üstlendiği göreve çevirmektedir (Râzî, 1981: XIII/161).

1.2. Kur'an'ın muheymin oluşu

Muheymin kelimesi Kur'an-ı Kerim'de iki defa geçer. Birinde Allah'ın isimleri arasında sayılır (el-Haşş 59/23). Müfessirler, Allah'ın ismi olma bağlamında “muheymin” kelimesini, O'nun görüp gözetmesi, şahit olması, koruması ve güvende kılması şeklinde açıklamışlardır (İbn Manzûr, 1990: VI/4705; Zemahşerî, 1988: IV/618; İbn Kesir, 1999: II/62; Elmahlı, 1979: VII/4872). Bir başka yerde muheymin, diğer kutsal kitaplara karşı Kur'an'ın konumunu belirler ve o, “muheyminen aleyh (مُهَيِّمِنًا عَلَيْهِ)” olarak nitelendirilir (el-Mâide 5/48). Bu kelimeyi öncelikle “şahit” olarak açıklayanlar olmuştur (Mahallî, 1979: I/146). Buradaki şahitlik, “emniyet bahşetme ve başkasını korkularından emin kılma” anlamındadır (Taberî, 2000: X/377). Muheymin kelimesinin aslının “e'mene-mue'min (أَمِنَ-مُؤْمِنٌ)” şeklinde olduğu, iki hemzeden dolayı birinin ya harfine dönüştürüldüğü, daha sonra hemze yerine hâ harfi konularak telaffuzunun kolaylaştırıldığı ifade edilmiştir. Bunun benzerinin “döktü” anlamındaki “أَرَقَ” fiilinin “هَرَاقَ” olarak kullanılmasında ve “إِيَّكَ” kelimesinin “هِيَئِكَ” olarak telaffuz edilmesinde de görüldüğü belirtilmiştir (Zemahşerî, 1988: IV/618; Cevherî, 1956: VI/2217-2218). Böyle bir kıyasın Arap dilinde geçerli olması yanında tefsirlerde “emin” veya “mu'temen” gibi kelimelerle tercüme edilmesi yukarıdaki açıklamaları doğrulamaktadır.

Muheymin kelimesinin İbn Abbas tarafından “şahit” olarak açıklandığını söyleyen Begavî (ö. 516/1122), Mücahid (ö. 103/721), Katade (ö. 117/735), Süddî (ö. 127/745) ve Kisai'nin (ö. 189/805) söz konusu görüşü benimsediğini ifade eder (Begavî, 2006: III/65). İkrime (ö. 105/723), muheymin kelimesini “delil” diye tercüme ederken Said b. Cübeyr (ö. 94/713) ve Ebu Ubeyde (ö. 209/824), “korunması amacıyla kendisine bir şey emanet edilen” demiştir. Hasen el-Basri (ö. 110/728), kelimeyi “emîn” olarak izah ederken Said b. el-Müseyyib (ö. 94/713), hâkim şeklinde açıklamıştır. Halil b. Ahmed (ö. 175/791) ise “gözetleyici ve koruyucu” demiştir. Anlamların birbirine yakın olduğu görülmektedir. Bu açıklamalardan çıkarılacak genel sonuç şudur: “Kur'an'ın doğruluğuna tanıklık ettiği her kitap Allah'ın kitabıdır (Begavî, 2006: III/65).

1.3. Kur'an'ın muheymin olma vasfının gerçeklikteki karşılığı

Kur'an-ı Kerim'in muheymin olma vasfı şu üç kavram üzerinden açıklanmaktadır.

1.3.1. Tanıklık

Kur'an'ın muheymin olması, her şeyden önce kendinden önce indirilenlerin ilahi kitap oluşlarına tanıklık etmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Kur'an bunu açıkça söylemekte ve onları yeri geldikçe “Allah kelamı” veya “Allah'ın ayetleri”(el-Bakara 2/75, 174-175) şeklinde nitelemektedir. Bu ayetlerin ise kimi zaman gizlendiğini, kimi zaman da tahrif edildiğini haber vermektedir. O halde önceki şeriatlere ait hükümler ve vahiy parçacıkları, ancak Kur'an'ın şahitliğinden sonra kabul edilebilir. Herhangi bir konuda geçmiş kitaplardan gelen bilgilerle Kur'an arasında bir farklılık olursa Kur'an'ın söylediğinin doğru olduğu ve diğerinin tahrife uğradığı kabul edilir.

1.3.2. Koruma

Kur'an'ın muheymin oluşu, onun kendinden önce gelen ilâhî kitaplardaki vahiy bilgileri koruması şeklinde de olur. Çünkü Kur'an, ilâhî kitapların temel öğretilerini öz halinde kapsamaktadır (el-A'lâ 87/19). Dosdoğru yol üzerinde yürümek (istikamet), sözde ve özde uyumluluk (sadakât), başkalarıyla barış ve güven içinde yaşamak (selamet) gibi dini zorunluluklar ilahi kitapların öncelikleri arasında yer almaktadır. Bu sebeptir ki Zemahşerî (ö. 538/1144), “Tevrat ve İncil ayetlerinin ilahi vafsa sahip olup

olmadıkları ve onların tahrife uğramaksızın bu güne kadar gelip gelmedikleri ancak Kur'an ayetleri ışığında değerlendirilerek anlaşılabilir" demiştir (Zemahşerî, 1988: I/618). İbn Kesîr (ö. 774/1373), bazı âlimlerin Kur'an'a müracaat etmeden hangi Tevrat ayetinin doğru, hangisinin uydurma olacağını kesin bir şekilde bilinemeyeceği düşüncesinde olduklarını söyledikten sonra onlardan Kur'an'a uyanların hak, uymayanların ise yanlış ve geçersiz olduğunu açık bir dille ifade etmiştir (İbn Kesîr, 1999: II/62).

1.3.3. Denetleme ve düzeltme

Kur'an'ın bir görevi de insanların ilahi kitaplara yaptıkları eklemeleri bildirme, ortaya koydukları yanlış tevîl ve tefsirleri düzeltme şeklinde olmuştur.

Kur'an'ın, daha önceki ilâhî kitapların içerdikleri hakikatleri tasdik, yanlışlarını da tespit ederek doğrusunu söylemesi, bütün ilahi kitaplar için de yol gösterici bir özelliktir (Reşid Rıza, 1947: VI/410). Çünkü Eski Ahid'e inananlar arasında bile bazı Tevrat bölümlerinin farklı nüshaları olduğu bilinmektedir (Uğur, 2011: s. 18-19) Yahudiliğin en önemli ilkelerinden olan "on emir" hususunda bile Tevrat nüshaları arasında birlik sağlanamaması (İbn Teymiyye, 1999: I/380), söz konusu gerçeğin açık delili sayılabilir. Böylesi önemli bir durum karşısında hakemlik edecek bir kitaba ihtiyaç duyulması doğaldır. İndiği zamandan itibaren yazıya geçirilmesi yanında ezberleme ve okuma yoluyla günümüze kadar gelmiş olan Kur'an ayetleri, Tevrat ibarelerinin değerlendirilmesinde bir mihenk taşı olarak kullanılmalıdır (Paçacı, 1991: V(3), 175). Bu konuda Kur'an'a başvurmak, kutsal kitaplar için bir kusur sayılmamalıdır. Tam aksine kendilerinden yüzyıllar sonra indirilmiş bir kitabın Tevrat ve İncil'in birtakım doğruları ihtiva ettiğini söylemesi onların saygınlığını koruma (Cebeci, 2006: s. 52) ve haklarını teslim etme aracı olarak görülmelidir. Sonuç olarak muheymin kelimesinin, "tanıklık etme, tasdik etme, güvence altına alma, koruyup gözetme, barındırma, kontrol etme, yanlışları düzeltme, destekleme, hâkimiyeti altına alıp yönetme" (İbn Manzûr, 1990: VI/4705; Cevherî, 1956: VI/2217-2218) gibi anlamları karşıladığı söylenebilir.

2. Kur'an'ın tasdik ettiği konular

2.1. Vahyin birlikteliği noktasında Kur'an Tevrat ve İncil

Kur'an, Hz. Peygamber'in ilk peygamber olmadığını, ondan önce birçok peygamber gönderildiğini bildirmiştir (el-Mü'min 40/78). Ayrıca Peygamberlere iman etme bağlamında onlar arasında ayırım yapılmaması gerektiğini söylemiş, hatta onların getirdikleri kitaplara inanmayı iman esaslarından saymıştır (el-Bakara 2/285). Ehl-i kitab'a yönelik bir hitap şöyledir: "Yine de ki: 'Ben, peygamberler arasında benzeri gelip geçmemiş biri değilim, bana ve size ne yapılacağını da bilemem, ancak bana vahyedilene uyarım. Ben yalnızca açık bir uyarıcıyım'"(el-Ahkâf 46/9). Devamındaki ayetin İsrail oğullarına hitap etmesi, onların içinden bir kişinin Allah'tan indirilene iman ettiğini hatırlatması ve içlerinden bir grubun büyüklük taslamak suretiyle imandan kaçındığını haber vermesi (el-Ahkâf 46/10) oldukça dikkat çekicidir. Bir başka dikkat çekici nokta, Kur'an'dan önce Hz. Musa'ya indirilmiş olan Tevrat'ın "rahmet ve önder" olarak tanımlanmasıdır. Kur'an en sonunda kendisini Arapça bir kitap olarak tanıtmakta, Tevrat'ı tasdik ettiğini vurgulamakta, zalimleri uyarmak ve iyilik edenleri müjdelemek için gönderilmiş bir kitap olduğunu bildirmektedir (el-Ahkâf 46/12). Önceden birçok kitap ve sahife gönderilmiş olsa da Tevrat, Kur'an'ın tasdik ettiği kitapların başında yer almakta, ikinci sırada ise İncil gelmektedir. İsrail oğullarının peygamberi Hz. Musa ise Kur'an'ın kendisine en çok yer verdiği peygamberdir. Ayrıca Kur'an, Tevrat'ı birçok ayette övmüş, birkaç yerde onu "hidayet kaynağı ve nur" (el-Mâide 5/44; el-Enbiyâ 21/48) olarak nitelemiştir. Kur'an'ın bir taraftan Tevrat'ı överken diğer

tarafından Yahudilerin yaptıklarını kınaması önemli bir ayrıntı olarak değerlendirilebilir. Nitekim Kur'an, Yahudileri itikadi ve ameli açıdan tenkit etmiş, onların bazı durumlarda haktan saptığını ve bu yüzden gazaba uğradıklarını söylemiştir (el-Bakara 2/90). Buna karşılık o, Tevrat hakkında olumlu nitelendirmelerde bulunmuştur. Bunlar, "nûr (el-Maide 5/44), furkân (hak ile batılı ayıran) (el-Bakara 2/53), besâir (el-Kasas 28/43.), rahmet, imam/yol gösteren ve önderlik eden (Hûd 11/17; el-Ahkâf 46/12), müstebin/her şeyi açıklayan (es-Sâffât 37/117), hüda/hidayet rehberi olan bir kitap (el-Mâide 5/4)" şeklinde sıralanabilir.

Kur'an, Ehl-i kitab'ı muhatap aldığı bir ayette, ellerindeki Tevrat'ın değerine işaret ederek şöyle buyurur: "Elinizdekini (Tevrat) tasdik edici olarak indirdiğime (Kur'an) iman edin; sakın onu inkâr edenlerin ilki olmayın! Ayetlerimi az bir karşılığa satmayın. Yalnız benden sakının! (el-Bakara 2/41) Kur'an, vahiy kültüründen haberdar olan bir kavme yakışan tavrın ne olması gerektiğini de şu ayetle açıklar: "Kendilerine, "Allah'ın indirdiğine iman edin" denilince, "Biz sadece bize indirilene inanırız" derler ve ondan başkasını inkâr ederler. Hâlbuki o Kur'an, kendi ellerinde bulunan Tevrat'ı doğrulayıcı olarak gelmiş hak kitaptır. (Resulüm!) Onlara de ki: "Şayet siz gerçekten inanıyor idiyeniz daha önce Allah'ın peygamberlerini neden öldürüyordunuz?" (el-Bakara 2/91)

Tevrat ile ilgili ayetlerin içeriğine bakınca Kur'an'ın amacının sadece Tevrat'ı övmek olmadığı anlaşılmalıdır. Nitekim Kur'an, Tevrat'a atıf yaparken çoğunlukla indiği dönemin Yahudilerine hitap etmekte, kendisinin Tevrat'ı tasdik ettiği ve ondaki bilgileri de içerdiği noktaya vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla Kur'an, ilk peygamberlerden beri bu hakikatleri ilke haline getiren ve bütün peygamberlerin ortak dini olan İslam'a çağırılmaktadır. Buradaki amaç, Tevrat'ı bütünüyle temize çıkarmak olmadığı gibi onun orijinal yapısını koruduğunu ve dolayısıyla ona uymakla mutlak hakikate erileceğini söylemek de değildir. Nitekim bazı müfessirler (İbn Kesîr, 1999: II/61; Begavî, 2006: I/652), Kur'an'ın, sadece Hz. Peygamber ve ashabının özelliklerinden bahseden Tevrat ayetlerini tasdik ettiğini söylemişler ve İsrail oğullarının gönderilen yeni peygambere uymaya çağrıldıkları üzerinde durmuşlardır.

2.2. Tevhid inancı

Semavi dinlerin en temel ilkesi Tevhid inancıdır. Tevhid, Allah'a ait olması gereken sıfatların sadece O'na tahsis edilmesi ve bu sıfatların başka bir varlığa yakıştırılmaması esasına dayanır. Buna göre tevhid; âlemlerin rabbi Allah'tan başka ilah olmadığına (Al-i İmrân 3/2), O'nun her şeyi yoktan var ettiğine inanmaktır. (el-Fâtır 35/1). Tevhid, Allah'ın pek büyük ve üstün, her şeyin içyüzünden ve gizliliklerinden haberdar (el-Mülk 67/14), ezeli ve ebedi olduğunu (el-Hadid 57/1-3), doğmadığını ve hiçbir fani varlığın ana-babası olmadığını, her türlü eksikliklerden uzak (el-İhlâs 112/1-4), diri (el-Bakara 2/255), her şeyi bilen, işiten (eş-Şuarâ' 26/220), her şeye gücü yeten (Al-i İmrân 3/189), hüküm ve hikmet sahibi (el-Feth 48/7), keremi bol (el-İnfîtâr 82/6), esirgeyen ve bağışlayan tek ilah (el-Bakara 2/163) olduğunu kabul etmektir. Bu inancın gereği olarak göklerde ve yerde olanların tümünün Allah tarafından yaratıldığı, canlı ve cansız tüm varlıkların O'na teslim oldukları, yine bütün varlık âleminin O'nun için deveran ettiği sonucu çıkar.

Yukarıda saydığımız inanç unsurlarını Tevrat'ta da görmek mümkündür. Bunlardan birkaçı şöyledir: "Ya Rab, bir benzerin yok, Sen'den başka Tanrı da yok!" (1. Tarihler, 17: 20). "Rab Ben'im, başkası yok, Benden başka Allah yok... Doğudan batıya dek Benden başkası olmadığını herkes bilsin. Rab Benim, başkası yok." (Yeşaya 45: 5-6). "Sonunda dünyanın bütün ulusları bilsinler ki, tek Allah Rab'dir ve O'ndan başka Allah yoktur" (1. Krallar, 8: 60). Allah'ın yaratıcılığı ve her şeye hâkim olduğu konusu da şu şekilde dile getirilmektedir: "Her şeye egemen Rab, bütün dünya kralıklarının tek Allah'ı Sensin.

Yeri, göğü Sen yarattın” (Yeşaya, 37: 16). “Her şeyi yaratan, gökleri yalnız başına geren, yeryüzünü tek başına seren!” (Yeşaya, 44: 24-26)

Kendisine kulluk edilecek ve kendisinden yardım istenecek tek varlığın Allah olduğu şöyle dile getirilmektedir: “Ya Rab, eşsizdir işlerin! Yarattığın bütün uluslar gelip Sana tapınacaklar, ya Rab, adını yüceltecekler. Çünkü sen ulusun, harikalar yaratırsın. Tek Allah sensin” (Mezmurlar, 86: 8-10). Çünkü kendisine umut bağlayanlar için etkin olan tek Allah Sensin” (Yeşaya, 64: 4. Benzer ifadeler için bkz. Yeşaya, 45: 21; Yasa'nın Tekrarı, 32: 39; Mısır'dan Çıkış, 8: 10; 1. Krallar, 8: 23; 2. Tarihler, 6: 14; 2. Tarihler, 14: 11; 1. Samuel, 2: 2. Krş. Fatiha 1/1-5). Allah'ın ilmi ve gücü hakkında da şu ifadeler vardır: “O'nun bilgisi derin, gücü eşsizdir. O'na kim direndi de ayakta kaldı? (Eyüp, 9: 4. Krş. el-Bakara 2/255)

Allah'ın yaratıcılığı konusunda Tevrat pasajları ile Kur'an ayetleri arasında büyük benzerlikler olduğu görülmektedir. Tevrat'ta geçen “Sizi yaratan, size biçim veren Yaratıcınız O değil mi? (Yasa'nın Tekrarı, 32: 6) ifadesi ile Kur'an'daki “And olsun sizi yarattık; sonra size şekil verdik” (el-A'râf 7/11) ayeti arasında bir fark yoktur. Tevrat'ın “İşiten kulağı da, gören gözü de Rab yaratmıştır” (Süleyman'ın Özdeyişleri, 20: 12), “Herkesin yüreğini yaratan... O'dur” (Mezmurlar, 33: 15), “Seni yaratan, rahimde sana biçim veren... Rab şöyle diyor...” (Yeşaya, 44: 2) pasajları ile “Sizler hiçbir şey bilmez bir durumdayken Allah sizi analarınızın karnından dışarı çıkardı; şükredesiniz diye size kulaklar, gözler, kalpler verdi” (en-Nahl 16/78) ayeti, aynı hakikatin farklı bağlamlarda ifadesinden başka bir şey değildir.

Tevrat'taki “Allah, büyüğü gündüze, küçüğü geceye egemen olacak iki büyük ışığı ve yıldızları yarattı (Yaratılış, 1: 14-16) sözü ile “Güneşi parlak bir ışık kaynağı, ayı ise bir nûr yapan, ... O'dur” (Yunus 10/5), “Sonra geceyi ve gündüzü, güneşi ve ayı sizin hizmetinize O verdi. Bütün yıldızlar da O'nun emrine boyun eğmişlerdir (en-Nahl 14/12)” ayetleri arasındaki benzerlik açıkça görülmektedir.

Gaybın bilgisinin Allah'a ait olduğu gerçeği de kutsal kitapların söz birliği ettiği hususlar arasındadır. Tevrat'ta “Ana rahmindeki çocuğun nasıl ruh ve beden aldığını bilmediğin gibi, her şeyi yaratan Allah'ın yaptıklarını da bilemezsin. (Vaiz, 11: 5) ifadesi yer alırken Kur'an “Kıyamet saati hakkındaki bilgi yalnız Allah'ın katındadır; O, yağmuru yağdırmakta; rahimlerdekini bilmektedir. Hiç kimse yarın ne elde edeceğini bilemez; hiç kimse nerede öleceğini bilemez; ama Allah her şeyi bilir, her şeyden haberdardır” (Lokmân 31/34) buyurmaktadır. İncil'in ifadeleri de çok farklı değildir. Söz gelimi “Tanrı tektir ve O'ndan başkası yoktur” demekle doğruyu söyledin” (Markos, 12: 29-32), cümleleri tevhid inancındaki birlikteliğin en açık delillerindendir.

Kur'an'ın “O, her şeyi yaratmıştır. O, her şeyi bilendir. İşte Rabbiniz Allah budur. O'ndan başka İlah yoktur. O, her şeyin yaratıcısıdır. Öyleyse O'na kulluk edin...” (el-En'âm 6/101-102) ayetleri, tek tanrılı dinlerin tevhid inancını özetlemektedir (Benzer ifadeler için bkz. Tekvin, Bap 35, 11; Eyüp, 9: 4; Daniel, Bap 2, 20-22. İncil için bkz. Matta, Bap 19, 26. Krş. Bakara 2/284; Yunus 10/61; er-Rahmân 55/78; el-Mülk 67/1; Al-i İmrân 3/27). Bütün bunlar, ilahi kitapların kaynağının bir olduğunu göstermeye yetmektedir.

3. Tevhid inancındaki sapmalar ve Kur'an'ın tavrı

Kutsal kitaplar, Allah'ın tek ve benzersiz oluşu, O'nun her şeyi yarattığı ve O'ndan başka ilah olmadığı konularında aynı şeyleri söylemektedir. Buraya kadar Kur'an, öncesi kitaplara tanıklık etmekte ve

onların bildirdiği hakikatleri tasdik etmektedir (el-Mâide 5/48). Ancak kutsal kitaplar, Allah'a ait olan sıfatlara aykırı ifadeler de içermektedir. Bunlardan birkaç örnek üzerinde duracağız.

3.1. Allah'ın yorulması

Tevrat'ın bildirdiğine göre Allah, evreni altı günde yaratmış, bu süre içinde yorulmuş ve yedinci gün dinlenmeye çekilmiştir. Bu konudaki Tevrat ayeti şöyledir: “Gök ve yer bütün öğeleriyle tamamlandı. Yedinci güne gelindiğinde Tanrı yapmakta olduğu işi bitirdi. Yaptığı işten o gün dinlendi. Yedinci günü kutsadı. O'nu kutsal bir gün olarak belirledi. Çünkü Tanrı o gün yaptığı, yarattığı bütün işi bitirip dinlendi (Tekvin, 2: 1-3). Göklerin ve yerin altı günde yaratıldığı konusu Kur'an'da da yer alır. Ancak Kur'an, bu bilgiyi verdikten sonra Allah'ın fiillerini “isteva (اسْتَوَى)” fiiliyle anlatır. Bu fiil, bazı ayetlerde “تَمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ” (el-Bakara 2/29), bazı ayetlerde ise “تَمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ” şeklinde geçer (el-Furkân 25/59; es-Secde 32/4). Birinci kullanım, “bir işi yapmayı amaçlamak, bir işe yönelmek” şeklinde anlamlandırılmıştır. Bu anlama göre ayet, Allah'ın göklerde ve yerde bulunan varlıkları yaratmasını, onları ıslah etmesini, canlıları beden ve zihnen geliştirmesini ve onları yerli yerince idare etmesini ifade eder (Taberî, 2000: I/429). Arş'a istiva etmek ise “yüksek olmak, yükselmek, yüksek bir yerde karar kılmak ve hâkim konumunda bulunmak” anlamlarına gelmektedir (Yavuz, 2001: XXIII/402-404). İlk dönem dil ve tefsir âlimleri bu tür ayetlerin anlamları üzerinde fazla durmamışlardır. Onlar, ayeti “fiziki anlamda bir yere karar kılmak” şeklinde anlamamış olsalar da keyfiyeti üzerinde görüş belirtmemişler, ayetin verdiği bilgiyi tartışmasız kabul edip yorumdan sakınmışlardır (Şevkânî, 1414: II/240-242). Daha sonra Allah'ı insana benzeten yorumlar yapılmış ve bunu yanlış bulan son dönem tefsir âlimleri ayetleri izah etme ihtiyacı duymuşlardır. Onlar istivayı “Aşkın varlık olan Allah'ın hakim-i mutlak olarak evrene hükmetmesi, evren ve onun içinde var olan her şeyi düzenleyip yönetmesi, ilmi, iradesi ve gücüyle her şeyi kuşatması olarak açıklamışlardır (Râzî, 1981: XIV/96-117; İbn Âşûr, VIII/158-167; Karaman vd., 2017: II/535-536). Ayetin devamında güneş, ay ve yıldızların ilahi emre boyun eğdiğine işaret edilerek gece ve gündüzün dönüşümlü olarak birbirini takip etmesinden söz edilmesi de bu anlamı desteklemektedir. Bütün bunlar, bilgi ve iradeye dayalı bir yaratmaya ve hikmete dayalı bir yönetmeye delalet etmektedir.

Tevrat'ta sözü edilen dinlenme olgusuna gelince bu ifade, kutsal kitaplarda tanımlanan Allah tasavvuruna uymamaktadır. Nitekim Kur'an, farklı bağlamlarla bu konuya değinmekte, Allah'tan başka ilah olmadığını, O'nun diri (hay) ve kayyum (bütün varlık kendisine bağlı ve onun emriyle ayakta durmakta) olduğunu haber vermektedir. Bu sıfatların geçtiği ayetlerde göklerde ve yerde ne varsa hepsinin ona ait olduğu bildirilmektedir. Bütün bu varlıkları korumanın kendisine zor ve ağır gelmeyeceği ifade edildikten sonra O'nun “âlî (yüceler yücesi) ve azîm (mutlak büyük)” olduğu haber verilmektedir (el-Bakara 2/255). Diğer taraftan ölülerin kıyamet gününde yeniden diriltilmesinin ilahi kudret dâhilinde olduğunu bildiren ayetler de vardır. Bu bağlamda Allah'ın gökleri ve yeri yarattığına ve bunlardan dolayı kendisinde bir acizlik olmadığına vurgu yapılmaktadır (el-Ahkâf 46/33). Benzer bir ayette de Allah'ın gökleri ve yeri altı günde yarattığı ve bundan dolayı O'nda bir yorgunluk olmadığı bildirilmektedir (Kâf 50/38). Bu ayette yorulma olgusunun evrenin yaratılması bağlamında reddedilmesi ve yorulmanın “hafiften dokunmak” anlamına gelen bir fiille birlikte zikredilmesi (وَمَا مَسَّنَا) (مِنْ لُغُوبٍ) oldukça dikkat çekicidir. Bu ayet, Allah Teâla'nın ilahi sıfatlarıyla çelişen Tevrat ifadelerini tekzip ve O'nun eylemlerinin hakikatini tespit anlamı taşımaktadır. Böylece Kur'an'ın ifadeleri mutlak güç sahibi Allah'ı zatına yakışır biçimde vasıflandırmaktadır. Sonuçta Kur'an'ın denetleyici ve düzeltici olma vasfı (muheymin) yerini bulmaktadır.

3.2. Allah'a fakirlik isnadı

Kur'an, Yahudilerin "Allah'ın eli bağlıdır"(el-Mâide 5/64), "Allah fakirdir biz zenginiz" şeklinde söz sarf ettiklerini söylemektedir (Âl-i İmrân 3/181). Bu sözler, ihtiyaç sahiplerine borç vermeyi teşvik bağlamında gelen "Verdiğinin kat kat fazlasını kendisine ödemesi için Kim Allah'a güzel bir borç verir?"(el-Bakara 2/245) ayetine karşılık söylenmiş sözlerdir. Bu ayete karşı Yahudiler, farklı tepkiler sergilemişlerdir. Bazıları, "Allah kullarından borç istiyor, demek ki servetini kaybetti" demişlerdir. Bazı kimseler "Allah kendi amaçlarını gerçekleştirmek için inanan insanlardan kendi adına mal harcamayı istiyor. Bu istek onun fakir olduğunu gösterir... Allah hakkında böyle bir düşünceye sahip olmak imkânsızdır. O halde bu sözleri içinde barındıran Kur'an, ilahi bir kelam olamaz. Dolayısıyla Muhammed (as.) yalan söylemektedir. O, bu yalanı Kur'an adına söylemektedir. Sonuçta onun nübüvveti batıldır..." diyerek kendi düşüncelerini haklı göstermeye çalışmışlardır. Ya da bu sözde bir tuhafılık arayan Yahudiler Hz. Peygamber'e gelerek "Allah fakir mi de kullarından borç istiyor" demişler (Taberî, 2000: VII/443; İbn Kesîr, 1999: II/176; Şevkânî, 1414: I/452/454), daha sonra bu sözü alay konusu yaparak tekrarlamaya başlamışlardır. Diğer bir bakış açısı ise şöyledir: "Allah bir taraftan faizi yasakladığını söylüyor diğer taraftan rızası uğruna harcanan paraya kat kat vereceği vaadinde bulunuyor. Dolayısıyla bu sözler çelişkili ifadelerdir (Bagavî, 1997: I/547; Râzî, 1981: IX/446). Yahudilerin Allah hakkında söyledikleri bu sözler ya onların öteden beri inandıkları bir düşünceyi yansıtmaktadır ya da onlar, ilahi emre uymamak için Allah ile alay etme cesaretini göstermişlerdir. Her ne amaçla olursa olsun Allah Teâlâ kendisine yakıştıramayacak bu ifadeye, onların önceki bazı peygamberleri öldürme suçuyla birlikte anarak cevap vermiştir. Bu üslup, onların söylediklerinin ne kadar kötü olduğunu göstermektedir. İşte Kur'an, tevhid inancına uygun bir Allah tasavvuru geliştirirken inanç konusundaki denetim ve gözetimini de yerine getirmiştir.

3.3. Tanrı'nın pişmanlığı

Tevhid inancı bağlamında Kur'an'ın muheymin olma vasfının belirginleştiği bir başka husus Tanrı'nın pişmanlığı meselesidir. Kitab-ı Mukaddes, yeryüzünde yaratılan ilk insanın yaptıklarıyla ilgili şu ifadelerle yer vermektedir: "Ve Rab gördü ki, yeryüzünde adamın kötülüğü çoktu ve her gün yüreğinin düşünceleri ve kuruntuları ancak kötü idi. Ve Rab yeryüzünde adamı yaptığına nadim/pişman oldu ve yüreğinde acı duydu. Ve Rab Dedi: Yarattığım adamı ve hayvanları, sürünenleri ve göklerin kuşlarını toprağın yüzü üzerinden sileceğim; çünkü onları yaptığımı nadim oldum" (Tekvin, 6: 5-7).

Kitab-ı Mukaddes'e göre Tanrı'nın pişmanlık duyduğu ikinci husus, Saul (Tâlût) ile ilgilidir. Metin şöyledir: "Ve Samuel'e Rabbin şu sözü geldi: Saul'u kral ettiğime pişman oldum; çünkü artık arımdan döndü, sözlerimi tutmadı. Ve Samuel öfkeleni ve bütün gece Rabbe feryat etti" (I. Samuel 15: 10-12). Burada Saul'un isyan etmesi ve Tanrı'nın bu yüzden onu kral yapmasından dolayı pişmanlık duyması söz konusu edilmektedir. Üçüncü metin, yine Tanrı'nın milletler hakkında verdiği kararlardan dolayı pişmanlık duymasıyla ilgilidir. Konu şu şekilde yer almaktadır: "Bir milleti veya bir ülkeyi kökünden sökmek ve yıkıp yok etmek için ondan ötürü söylediğim anda... Hakkında söylediğim millet kötülüğünden dönerse ona yapmayı düşündüğüm beladan nadim olurum. Ve bir milleti ya da bir ülkeyi bina etmek, onu dikmek için ondan ötürü söylediğim anda... Sözümü dinlememek için gözümde kötü olanı yaparsa ona iyilik etmek için dediğim iyilikten nadim olurum (Yeremya, 18: 7-9).

Kutsal metinlerde geçen pişmanlığın nasıl anlaşılması gerektiğine yönelik bazı açıklamalar yapılmaktadır (<https://www.Hıristiyanlik.org/tanrının-pişmanlığı> Erişim: 20:04.2023). Ancak bu yorumlar da bir başka soruna kapı aralamakta ve muhatapları insan biçimci tanrı tasavvurundan

kurtarmaya yetmemektedir. Bize göre önce sorunun nereden kaynaklandığını tespit etmek yararlı olacaktır. Sorun tövbe olgusunun dile getiriliş biçiminde düğümlenmektedir. Aslında tövbe, “geri dönme, pişmanlık duyma (İbn Mâce, “Zühd”, 30), yapılan yanlıştan rahatsız olma ve bir daha yapmaktan vaz geçme” hadisesidir. Dini anlamda tövbe, “Yasaklanmış ve kınanmış şeyleri terk edip övgüye layık olan davranışlara yönelmektir” (Topaloğlu, 2012: XXXXI/279-283). Yanlış yapmanın ve günaha dalmanın sebebi ise bilgisizlik, gaflet, unutma veya nefsanî arzuların etkisi altında kalmak gibi olumsuzluklardır. İnsan, bunlardan biri sebebiyle bir hata yaptığını anladığı zaman pişmanlık duygusuna kapılacak ve olması gereken hale yönelecektir. Sebebi ne olursa olsun bütün bu süreçler, Allah’a nispet edilemeyecek özellikler taşımaktadır. O halde Allah’a nispet edilen pişmanlığın ne anlama geldiği ve bu kavramı nereden kaynaklandığı noktasında daha sağlıklı bir sonuca ulaşmak için Kur'an'ın söylediklerine bakmak gerekmektedir.

Kur'an, pişmanlık ifadelerinin geçtiği konuları kendine özgü üslup içinde ele alır. Bunlardan biri, yaratılan ilk insan Hz. Âdem'in günah işlemesi ve bunun farkına vararak tövbe etmesi (el-Bakara 2/35-37; el-A'râf 7/19-25), diğeri Tâlût-Câlût kıssası (el-Bakara 2/246-248) bağlamında geçer. Kutsal kitapların ve Kur'an'ın anlattığına göre Hz. Âdem, yasak meyveden yemiş, hata ettiğini anlayınca yaptığından pişmanlık duymuş ve Allah'a tövbe etmiştir. Kur'an'ın bildirdiğine göre Allah, günahında ısrar etmeyip hatasını itiraf eden Âdem'in özrünü ve kulluğa dönüşünü kabul ile karşılamıştır. Konuyu dilbilimsel açıdan incelediğimiz zaman şunlar görülecektir: Pişmanlık duygusu ve günahattan dönmek demek olan tövbe, Arap dilinde tâbe (تاب) fiilinin farklı formlarıyla ifade edilmektedir. İşin ilginç yönü aynı fiilin “على” edatıyla birlikte Allah için de kullanılmasıdır. Bu tür bir kullanımda “على” edatı fiile üstünlük, yücelik ve hâkimiyet anlamı katmaktadır (Zemahşerî, 1998: I/43). Dolayısıyla “tâbe” fiili Allah için kullanıldığı zaman anlam, “Allah'ın tövbeyi kabul etmesi, kulunun günahını bağışlaması (el-Vâhidî, I/100; Zemahşerî, 1998: I/129; Âlûsî, 1415: I/239), cezalandırmaktan vaz geçmesi, tövbe eden kuluna yeniden lütuf ve ihsanıyla yönelmesi” (İsfehânî, 1999: I/162) şeklinde belirginleşmektedir. Tövbe süreci, insan açısından pişmanlık, yeniden Allah'a yöneliş, iltica, dua ve kulluk şeklinde başlamakta, bunun karşılığında Allah'tan insana doğru bir cevap, rahmet ve inayete karşılık verme şeklinde son bulmaktadır. Her iki durum da Arap dilinde aynı fiille ifade edilmektedir. Ama kullanılan edatlar, fiilin farklı biçimde tezahür etmesini sağlamaktadır. Bu tür anlatımın bir benzeri İsrâ suresinde de bulunmaktadır. İsrâ suresinin başlarında Allah Teâla, İsrail oğullarının yeryüzünde iki defa fesat çıkaracaklarını ve azgınlık derecesinde kibre kapılacaklarını bildirir (el-İsrâ 17/4-5). Bunlardan ilki gerçekleşince onların güçlü kuvvetli ordularla cezalandırılacakları haber verilir. Tefsirlerde geçtiğine göre bu ceza, Ninovalı Sencârîb, Babilli Buhtunnasr veya Câlût'un eliyle olmuştur (Şevkânî, 114: III/327). Düşmanlar Tevrat'ı ve Mescid-i Aksa'yı yakmışlar, İsrail oğullarının âlimlerini öldürmüşler ve binlerce kişiyi esir almışlardır. Daha sonra Allah Teâlâ, İsrail oğullarına yeniden galibiyet ve zafer vermiş, servet ve oğullarla onların güçlerini arttırmıştır. İyilik etmeleri halinde kendilerine iyilik etmiş olacaklarını, kötülük ettikleri takdirde de kötülüklerinin kendilerine döneceğini bildirmiştir. Allah, İsrail oğullarının ikinci bozgunculuğuna karşı düşmanlarını onlara bir kez daha musallat ettiğini haber vermiştir (el-İsrâ 17/6-7; Şevkânî, III/327; Karaman vd., 2017: III/463-464). İsrail oğulları için oldukça önemli olan bu iki olayın hatırlatılmasından sonra Allah Teâlâ, “Belki Rabbiniz size merhamet eder. Fakat siz eğer yine dönerseniz biz de döneriz” (el-İsrâ 17/8) buyurmuştur. Son ayette de tövbe olayının anlatımında olduğu gibi “Siz dönerseniz biz de döneriz” (وَإِنْ عُدْتُمْ عُدْنَا) şeklinde bir kullanım vardır. Bu ifade; “Siz kötülük yapmaya dönerseniz biz de tekrar cezalandırırız” ya da “Siz itaate dönerseniz biz de itaatinizi tekrar kabul ederiz” (Mâverdî, 2012: 2/409) şeklinde açıklanmıştır. Şevkânî (ö. 1250/1834), ilahi vadin en son şeklinin Araplar eliyle gerçekleştiğini, bunun da Nadîr ve Kureyza oğullarının yurtlarından sürülmesi, kalanların da cizye vermeye mecbur kalması şeklinde olduğunu söylemiştir (Şevkânî, III/249-251).

Beşeri-ilahi iletişimin dilsel ifade biçimine dönecek olursak tövbe-af olgusu, Tevrat nüshalarında tıpkı Arap dilinde olduğu gibi aynı kelimelerle ifade edilmiştir. Ne var ki kelimenin bağlamı, dil ortamı ve anlatılan şeyin gerçek dünyada neye karşılık geldiği hesaba katılmadan yapılan bir kullanım, bazı anlama sorunlarını beraberinde getirmiş görünmektedir. Kulun günahından vazgeçmesi ve yeniden Allah'a dönmesi... Buna karşılık Allah'ın insanı yeniden kulluğa kabul etmesi ve ona bir kez daha rahmet ve inayetini bahşetmesi... Bunlar tövbe (dönüş) olgusunun gereklerinden olan pişmanlıkla ifade edildiği zaman belki ilk anda herhangi bir yanlış zihni tasavvura sebep olmayacaktır. Ancak aynı kullanım, zamanın ilerlemesiyle bazı yanlış anlamalara kapı aralayacaktır. Bu defa sözün ilk söylendiği andaki bağlamı unutulacak, mecaz mı hakikat mi olduğu tartışmaları arasında literal/lafzi söylem bir kısım insanlar tarafından inanç haline getirilecektir. Bize göre bütün bunların sebebi, orijinal kutsal kitap ifadelerinin başka dillere aktarımı sırasında oluşan tercüme sorunlarıdır. Nitekim elimizdeki Kitab-ı Mukaddes, Ohan matbaacılık tarafından 1995 yılında Kitabı Mukaddes şirketi adına basılmış bir nüshadır. Eserin tanıtımı bağlamında "İbrani, Kildani ve Yunani dillerinden son tashih edilmiş tercümedir" ifadesi yer almaktadır. İşte Kur'an dışındaki kutsal kitaplar ne kadar ilahi mesajlar içerir olsalar da onların dilden dile aktarımları sırasında bir kısım anlatım kusurları oluşmuş ve bu tür beşeri tasarruflar birçok anlama sorunlarına yol açmıştır. Sonunda da anlama biçimine bağlı olarak yanlış inanç biçimleri ortaya çıkmıştır. Konuya tevhid inancı bağlamından bakılacak olursa başta Tevrat ve Kur'an olmak üzere ilahi vahiylerle açıktan çelişen bir durum söz konusudur. Zira Tanrı'nın pişmanlığı demek, O'nun yarattığı varlıkla baş edememesi demektir. Bu da ilahi vasıfların başında yer alan ilim, hikmet ve irade sıfatlarıyla açıkça çelişen bir durumdur. Netice itibarıyla şunlar söylenebilir: Kur'an üzerinde de yüzyıllardır anlama faaliyetleri yürütülmüş, Arapça veya başka dilde onlarca tefsir yapılmıştır. Yine o, başka milletlerce de anlaşılması amacına yönelik yüzlerce meal çalışmasına konu olmuştur. Bir farkla ki Kur'an, tefsiriyle, mealıyla, belli oranda da tercümesiyle birlikte orijinal şekliyle de günümüze kadar intikal etmiştir. O, yazıya geçirildiği lafızlarla elimizde bulunmaktadır. Yakın anlamlı kelimeler de dâhil olmak üzere hiçbir Kur'an kavramı bir başkasıyla değiştirilerek biri diğerinin yerine kullanılmış değildir. Bu durum, Kur'an'ın muhaymin olmasını sağlayan ve hakemliğini geçerli kılan bir başka özelliktir.

4. İbadet ve ahlak esaslarında birliktelik

4.1. İbadet esasları

Kutsal kitaplar, muhatap olarak aldıkları insanları tek olan Allah'a kulluğa çağırışlardır (Demir, 2001: 351-361). Kur'an, insan ve cinlerin sadece Allah'a kulluk etmek için yaratıldıklarını bildirmektedir (ez-Zâriyât 51/56). Sözelimi, kulluğun gerçekleştirme biçimleri arasında olan ve İslam'ın en önemli sembollerinden sayılan namaz önceki ümmetlerde de var olan bir ibadet türüdür (el-Bakara 2/43; Hûd 11/87; İbrâhîm 14/37; Meryem 19/31, 55, el-Enbiyâ 21/73; Lokman 31/17). Bu günkü şekli ve mahiyetiyle olmasa bile namazın Yahudilere de emredildiği bildirilmektedir. Kur'an, "Bir zamanlar biz İsrâil oğullarından, "Yalnız Allah'a kulluk edeceksiniz; ana babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz. İnsanlara güzel söz söyleyin, namazı kılın, zekâtı verin" (el-Bakara 2/83) denilerek onlardan söz alındığını haber vermektedir.

Farklı kulluk göstergelerindeki temel ilke Allah'a itaattir. Kulluğun özü saygı, şükür, övgü, dua, iltica ve yardım isteme gibi duyguların dışavurumudur. Namaz ise bu duyguların topluca ifadesi olan genel özellikli kulluğun formüle edilmiş halidir. Zekât, sadaka ve kurban gibi eylemler de teslimiyetin ve Allah'a aidiyet duygusunun bir başka şekilde tezahürüdür. Yukarıdaki ayetlerden anlaşıldığı kadarıyla bu ibadet türleri İsrail oğullarından da istenmiş ve bu konuda onlardan söz alınmıştır. Doğru ve güzel

söz söyleme başta olmak üzere ana-babaya iyilik, yakınlara, yetimlere, yolculara ve yoksullara yardım da Allah'ın emirleri arasındadır. Bunlar aynı zamanda ahlaki erdemlilikler kategorisinde yer almaktadır. Bununla birlikte Allah'ın emri olması hasebiyle bunları yerine getirmek de bir ibadettir.

Kur'an'daki kıyam emri (Âl-i İmrân 3/191) Kitab-ı Mukaddes'in de gündemindedir. Yahudilere Allah'ın kendileriyle beraber olduğu bildirilince onların cevabı şu şekilde olmuştur: “Ve Kohatiler oğullarından ve Korahiler oğullarından Levililer, İsrail'in Allah'ı Rabb'e çok yüksek sesle hamdetmek için ayağa kalktılar” (II. Tarihler, 20: 19), “... Ayağa kalkıp yüksek sesle Allah'ları Rab'be yakardılar...” (Nehemya, 9: 4-5)

Rükû, namazın rükünleri arasında yer alan ve tek başına da yapılabilen bir ibadet türüdür. Kur'an'ın emirleri arasında yer almakla birlikte (el-Mâide 5/55) Kitab-ı Mukaddes'te de şu şekilde geçmektedir: “Adam eğilip Rabbe tapındı (Yaratılış, 24: 26), “Sevinçle övgüler sundular, başlarını eğip tapındılar”(II. Tarihler 29: 30). Secde de Allah'a saygının en belirgin ifadelerindedir. Emir, teşvik ve tavsiye şeklinde Kur'an'ın birçok yerinde geçen secde, önceki kitapların da buyrukları arasındadır. Kitab-ı Mukaddes'in bildirdiğine göre Rabbin Ruhı (vahiy meleği) Kral Yehoşafat ve Asaf oğullarına gelerek onların düşmanla cenk etmeleri gerektiğini, Allah'ın kendileriyle beraber olduğunu bildirmiş, bu yüzden korkmamaları ve ylgınlığa düşmemeleri konusunda onları uyarmıştır. Bu müjde karşısında kral ve çevresindekilerin tavrı şu şekilde aktarılmıştır: “Ve Yehoşafat yüz üstü yere kapandı ve bütün Yahuda ve Yaruşalim'de oturanlar Rabbe tapınmak için Rabbin önünde yere kapandılar”(II. Tarihler, 20: 18). Musa Peygamber'in secdesi “Musa hemen yere kapanıp tapındı” (Mısır'dan Çıkış, 34: 8).”, Ezra ve beraberindekilerin kulluğu da şu şekilde dile getirilmiştir: “Ezra yüce Allah'a Rabb'e övgüler sundu. Bütün halk ellerini kaldırarak, “Âmin! Âmin! Diye karşılık Verdi. Hep birlikte eğilip yere kapanarak Rabb'e tapındılar” (Nehemya, 8: 6).

Mali ibadetlerin en büyüğü olan zekât, sadaka ve öşür gibi ibadetler de semavi dinlerin vazgeçilmezleri arasındadır. Bu konuda birçok Kur'an ayeti vardır (el-Bakara 110, 177; el-A'râf 7/156; el-Enfâl 8/3; et-Tevbe 9/60; er-Ra'd 13/22; İbrâhim 14/31). Fakirlere yapılacak yardımlarla ilgili emir ve tavsiyeler kutsal kitaplarda şu şekilde yer alır: “Bağbozumunda bağımızı tümüyle devşirmeyecek, yere düşen üzümleri toplamayacaksınız. Onları yoksullara ve yabancılara bırakacaksınız”(Levililer, 19: 10). “Allah'ımız Rabb'in size vereceği ülkenin herhangi bir kentinde yaşayan kardeşlerinizden biri yoksulsa, yüreğinizi katılaştırmayın, yoksul kardeşinize eli sıkı davranmayın. Tersine, eliniz açık olsun” (Tesniye 15: 7-8). “Ülkenizdeki ekinleri biçerken tarlalarınızı sınırlarına kadar biçmeyin. Arta kalan başakları toplamayın. Onları yoksullara ve yabancılara bırakacaksınız...”(Levililer, 23: 22)

Oruç, ibadet türleri arasında yer alan bir başka ilahi emirdir. Oruç, belirli bir zaman dilimi içinde yeme içme ve cinsel eylemlerden uzak durma şeklinde yapılan bir kulluk biçimidir. Kur'an, İslam dininin beş temel esasından biri olan orucun bir korunma ve sakinme vesilesi olduğunu, bu ibadetin önceki topluluklara da emredildiğini bildirir (el-Bakara 2/183). Yahudilikte de oruç, nefsi alçaltma vasıtası kabul edilmekte ve “Canlarınıza cefa edeceksiniz” (Levililer, 16: 29) emrinin gereği olarak algılanmaktadır (Yitik, 2007: XXXIII, 414-416). Tevrat'ta oruçtan bahseden bir ayet şöyledir: “Oruç tuttuk ve bu konuda Allah'ımıza yakardık. O da yakarışımızı yanıtladı”(Ezra, 8: 23). Oruç tutma sürecinde ibadetlere ağırlık vermeyi tavsiye eden bir Tevrat ayeti de şöyledir: “Sen oruç günü Rabb'in tapınağına git. Oradaki halka sana yazdırdığım Rabb'in sözlerini tomardan oku... Rabb'in önünde oruç ilan edildi”(Yeremya, 36: 6, 9.) Oruç, Hıristiyan toplumlarda da bilinen bir ibadet türüdür. Tarihi süreç içerisinde orucun zamanı ve şeklinin değişiklik gösterdiği de bir gerçektir. İncil'de oruç tutmaktan söz edilir. Ancak bunun bir gösteriş aracı kılınarak insanlara ibadet eder görüntüsü vermemek gerektiği

vurgulanır. Allah'ın gizlilik içinde yapılan ibadetleri göreceği ve onları ödüllendireceği (Matta, 6: 16-18) haber verilir. Hıristiyanların İsa'dan sonraki ilk dönemlerinde belirli günlerde oruç tutup et ve süt ürünlerine karşı perhiz uyguladıkları bilinmektedir (Yitik, 2007: XXXIII, 414-416).

4.2. Ahlak esasları

İlahi dinler, inanç, ibadet ve ahlaki prensipler açısından bütünlük arz eder. İman ibadetten, ibadet ahlaktan ayrı düşünülmez (Çalışkan, 2022: 221-232). İman ve ibadetle ilişkilendirilmeyen bir ahlak anlayışının insanlığa olumlu anlamda vaat edebileceği pek bir şey yoktur. Peygamberler de hemen hemen aynı ahlak ilkelerine davet etmişlerdir. Üstelik her biri, yaşayışıyla güzel ahlakın bir veya birkaç yönünün temsilcisi durumunda olmuşlardır.

Her işin başında Allah adını anmak, yaptığını Allah'ın hoşnutluğunu kazanma amacıyla yapmak, Allah'ın her an görüp gözettiği bilincinde olmak ve bu duygularla O'nun yasaklarından kaçınmak..., bütün ahlaki davranışların temelini oluşturur. Kur'an, Rabbinin adıyla oku (el-Alak 96/1), "Sabah akşam O'nun ismini anın" (el-Ahzâb 33/42) derken Tevrat, Rabbe yönelme, onun ismini anma bağlamında şu ifadeler yer verir: "Yaptığın her işte Rabbi an, O senin yolunu düze çıkarır. Rab'den kork, kötülükten uzak dur"(Süleyman Meselleri, 3: 6-8). "Allah'a sevinçle nida edin. İsmi üzerine terennüm eyleyin. Onun hamdini izzetli kılın (Mezmurlar, 66: 1, 2).

Kur'an, alçak gönüllülüğü inananların ortak özelliklerinden sayar. Allah Teâlâ, kendini başkalarından büyük gören, insanlara tenezzül etmeyen ve kendini ihtiyaçsız sayan kimseleri sevmediğini bildirir. Çünkü insanın sahip olduğu tüm nimetler Allah'tandır. Birçok nimet de insana baştan ve karşılıksız verilmiştir. Çabayla kazanılan nimetlerde bile Allah'ın lütfu söz konusudur. Ayrıca insan her zaman başkalarına muhtaçtır. O, kendisini kuşatan çevreden sınırsız bir şekilde faydalanırken hiçbir ücret ödememektedir. İşte mümin insan, bütün iyilik ve zenginliğin Allah'tan geldiğini bilen ve onun gereğini yapandır.

Kur'an, değersiz şeylerden yüz çevirerek tartışmalardan, çekişmelerden uzak kalmayı, cahillerle aynı seviyeye düşmemeyi öğütler. Alçakgönüllülüğün olgun müminlere ait bir haslet olduğunu bildiren bir ayet şöyledir: "Rahman'ın kulları, yeryüzünde vakar ve alçakgönüllülükle yürüyen kimselerdir. Cahiller onlara laflar attıkları zaman, "selâm!" deyip geçerler"(el-Furkân 25/63). Tevrat'ta da alçakgönüllülük övülürken büyüklükten kınanır: "Rab korkusu bilgelik öğretir, alçakgönüllülük de onurun önkoşuludur (Süleyman'ın Meselleri, 15: 33). "Rab yükseğe de alçakgönüllüleri gözetir, küstahları uzaktan tanır (Mezmurlar, 138: 6). "Ancak Ben alçakgönüllüye, ruhu ezik olana, sözümden titreyen kişiye değer veririm (Yeşaya, 66: 2).

Alçakgönüllülük, İncil'in de tavsiyeleri arasında yer alır. Bir yerde olgun akıl anlamına gelen hilm ve sabırla birlikte anılır: "Şimdi Rabb'in uğruna tutuklu olan ben, davet edildiğiniz davete yaraşır biçimde yürüyesiniz diye size rica ederim. Her bakımdan alçak gönüllü, yumuşak huylu (halim), sabırlı olun. Birbirinize sevgiyle, Ruh'un birliğini esenlik bağıyla korumaya gayret edin."(Efeslilere Mektup, Bap 4: 1-3) "Tanrı kibirlilere karşıdır, ama alçakgönüllülere lütfeder" (Yakub'un Mektubu, 4: 6).

Takva, iman edip yararlı işler yapan müminlerin en önde gelen vasıflardandır. Sözlükte "sakinmek, saygı göstermek, korumak, korunmak, itaat etmek, korkmak, çekinmek" anlamlarına gelen takvâ, terim olarak "Cezayı gerektiren davranışlardan uzak kalmak suretiyle Allah'a itaat ederek O'nun azabından sakınmaktır" şeklinde tanımlanmaktadır (Cürçânî, 1985: 70; Uludağ, 2010: XXXIX/484-486).

Takvanın aslı nefsi, akli ve şer'i kötülüklerden korumak, nefis ile Allah'ın gazabı arasında bir perde çekmektir (Mustafavî, 2009: XIII/202-203). Takva, Tevrat nüshalarında şu şekilde yer alır: "Rab'den kork, kötülükten uzak dur. Böylece bedenini sağlık ve ferahlık bulur (Süleyman Meselleri, 3: 6-8). Kur'an ise takvanın fücür duygusuyla birlikte insanın varlığına yerleştirildiğini (eş-Şems 91/7-8) haber verir. Herkes için hidayet kaynağı olsa da Kur'an, kendisinden özellikle takva sahiplerinin yararlanacağını bildirir (el-Bakara 2/1-2). Kısacası Kur'an'ı Kerim, takvayı bir kurtuluş aracı olarak sunar (el-Bakara 2/189; el-Kasas 28/83). Özetle takva Allah'ın emirlerini yerine getirirken, nefsi helake sürükleyecek kötülüklerden, zina, hırsızlık, yalan, zulüm, içki, kumar, yetim malı ve habais (doğası itibarıyla pis ve necis olanlar) gibi açıkça yasaklanan şeylerden kaçınmak suretiyle olacaktır.

Merhamet, adalet, doğruluk, insanlar arasını düzeltmek gibi evrensel ahlaki ilkeler, diğer kutsal kitaplarda olduğu gibi Kur'an'ın da önemle üzerinde durduğu konulardır. Bu noktada Kur'an önceki kitapları tasdik etmiş, adeta onların doğruluğuna tanıklık etmiştir. Söz gelimi Tevrat'ın şu ayeti kaçınılması gereken kötülükleri özetlemektedir: "Rabb'in nefret ettiği altı şey ve canına mekruh olan yedi şey vardır: "Yüksek/gururlu gözler, yalancı dil, suçsuz kanı döken eller, kötü düşünceler kuran düzenbaz yürek, kötülüğe koşmak için acele eden ayaklar, yalan soluyan yalancı tanık ve kardeşler arasında çekişme yaratan kişi... (Süleyman'ın Özdeyişleri, 6: 16-19). İncil'in öğretileri de diğerlerinden farksızdır. Nitekim ikiyüzlü çıkarıcı ve samimiyetsiz din bilginlerini yeren bir İncil pasajı şöyledir: "Vay halinize ey din bilginleri ve Ferisiler, ikiyüzlüler! Siz nanenin, anasonun ve kimyonun ondalığını verirsiniz de, Kutsal Yasa'nın daha önemli yönleri olan adalet, merhamet ve sadakati ihmal edersiniz. Ondalık vermeyi ihmal etmeden esas bunları yerine getirmeniz gerekirdi" "... Dıştan insanlara doğru görünürsünüz, ama içte ikiyüzlülük ve kötülükle dolusunuz" (Matta, Bap 23, 23, 28).

5. Kutsal kitaplardaki olumsuz ahlaki temalar

5.1. Süleyman'ın putlara tapması

Kutsal kitaplar arasında var olan ahlaki benzerlikleri çoğaltarak vahyin birlikteliğini daha görünür kılmak mümkündür. Ancak, verilen örnekler konuyu yeterince aydınlatmaktadır. Bununla birlikte önceki kutsal kitaplarda ilahi vahyin karakterine uygun düşmeyen olumsuz ahlaki tutum ve davranışlara da tanıklık edilmektedir. Bunlardan biri, inanan sıradan bir mümin için bile tasavvur edilemeyecek bir eylemin peygamberlere yakıştırılmasıdır ki o da Süleyman'ın puta taptığı iddiasıdır. Kutsal kitap ve çeşitli Yahudi dini literatürüne göre Süleyman, Firavun'un kızıyla evlenmiş, düğün eğlenceleri mabedin açılışını gölgelemiştir (Harman, 2010: XXXVIII, 56-60). Firavun'un kızına duyduğu aşırı sevgi Süleyman'a birçok günah işletmiştir. Diğer eşleri sebebiyle de günahlara meyletmiş olan Süleyman, ömrünün sonuna doğru ise başka ilahlara tapmıştır (I. Krallar, 11: 1-8). Rab Süleyman'a öfkelenmiş, ona iki kez görünerek başka ilahların arkasına gitmemesi konusunda uyarmıştır. Rabbin emrettiği şeye uymaması, ahdi bozması ve kanunları tutmaması sonucunda krallığını elinden alacağı tehdidinde bulunmuştur (I. Krallar, 11: 9-11).

Kur'an, Süleyman'ın küfre düşme ve putlara tapma konusundaki duruşunu şöyle dile getirir: "Ve onlar şeytanların Süleyman'ın mülkü aleyhine ortaya koydukları şeylerin peşine düştüler. Hâlbuki Süleyman hiçbir zaman küfredmedi. Küfredenler, ancak şeytanlardı. Onlar insanlara sihri ve Bâbil'deki iki melek olan Hârût ile Mârût'a indirilenleri öğretiyorlardı. O iki melek ise; 'Biz ancak imtihan için gönderildik, sakın küfretme' demedikçe kimseye sihirden bir şey öğretmiyorlardı" (el-Bakara 2/102). Bu ayetin tefsiri ile ilgili olarak İbn Abbâs'tan (ö. 68/687-88), şöyle bir bilgi aktarılmaktadır: "Onlar, şeytanların Süleyman'ın mülkü ve saltanatı aleyhine uydurdukları şeylerin peşine düşüp onlara inandılar.

Süleyman, asla küfredmedi. Küfredenler sadece şeytanlar idi. Onların insanlara sihri ve Bâbil'deki iki meleğe -Hârût ile Mârût- indirilenleri öğretmeleri, Süleyman'ın mülkünü kaybetmesinden sonra oldu. Cinlerden ve insanlardan bazıları dinden döndü ve onlar şehvetlerine uydular. Ancak Hz. Süleyman'a mülkü geri verilince ve insanlar Süleyman'ın döneminde olduğu gibi yeniden dinlerine göre hareket etmeye başlayınca, kitaplarına karşı çıkmışlardır. Süleyman onu tahtının altında saklıyordu. Cinler ve insanlar Süleyman'ın vefatından sonra kitapları çıkararak onların Allah'ın kitabı olduğunu iddia ettiler. Onun Süleyman'a indirildiğini, ancak Süleyman'ın bu kitabı insanlardan sakladığını söylediler. Söz konusu kitaplarda yazılan bazı esasları alarak kendileri için din ihdas ettiler. Bu yüzden Allah Teâlâ 'Onlara ne zaman Allah katından yanlarındaki kitabı onaylayan bir peygamber gelmişse kendilerine kitap verilenlerden bir grup sanki bilmiyorlarmış gibi Allah'ın kitabını arkalarına atıverdi' buyurdu" (Taberî, 2000: II/408-416; İbn Kesîr, I/344-348). Hatta Hz. Peygamber zamanında yaşamış olan Yahudiler, Kur'an'ın bildirdiği hakikatleri garipsemişler ve "Muhammed, hak ile batılı karıştırıyor. Süleyman'ı peygamberler arasında saydığını görmüyor musunuz?" bile demişlerdir (Taberî, 2000: II/417-418). Kur'an'ın bildirdiği hususlar, semavi dinlerin iman esasları arasında saydığı peygamber inancına daha mutabık görünmektedir. Zira peygamberler, insanlar için hidayet rehberi olarak gönderilmiş (el-En'âm 6/90; Sâd 38/47) ve yaşam biçimleri inananlar için model olarak sunulmuş kişilerdir (el-Ahzâb 33/21; Mümtehine 60/4). Ayrıca Tevrat'ta adı geçen Süleyman'a karşılık Kur'an, şeytanlardan bahsetmiştir. Şeytanlar ise Kur'an'da geçtiği şekliyle hem cinlerin hem de insanların kötü olanlarını tanımlayan bir ifadedir (en-Nâs 114/4-6). Buna göre şeytanlar, Süleyman zamanında yaşayan ve kötülük yolunu seçen ve sözü geçen insanlar da olabilir. Anlaşıldığı kadarıyla önceki kitaplarda ya tarihi kişiliklerin karıştırılması ya da hakikat-mecaz olgusunun ayırt edilmemesi durumu vardır. Her ne olursa olsun Kur'an'ın ifadeleri, yanlış tarihi bilgileri düzeltir niteliktedir. Böylece Kur'an'ın muheymin olma vasfı bir kez daha tezahür etmiştir.

5.2. Nuh Peygamber'e nispet edilen olumsuz ahlaki tavırlar

Kutsal kitaplarda Nuh (as.) ile ilgili peygamberlik göreviyle bağdaşmayan olumsuz tavırlar da yer almaktadır. Bunlardan biri, tufandan sonra çiftçilikle uğraşıp bağ dikmeye başlayan Nuh'un şarap içip sarhoş olmasıdır (Tekvin, 9: 20-21). Olayın ayrıntılarına değinen Tevrat nüshalarına göre Nuh, içki içtikten sonra çadırın içinde çıplak uzanmıştır. Kenan'ın atası olan Ham, gördüğü manzarayı diğer kardeşlerine haber vermiştir. Sam ve Yafet ise babalarının üzerini örtmüşlerdir. Durumdan haberdar olan Nuh, Kenan'a lanet ederken diğer oğullarını kutsamış, onların bolluk ve bereket içerisinde yaşamaları için dualar etmiştir (Tekvin, 9: 22-29). Hâlbuki Tevrat, Âdem'in isyanından sonra Tanrı'nın onu yarattığına pişman olduğu bağlamında Nuh'un Rab katında inayet bulunduğunu da söylemektedir (Tekvin 6: 7-8). Ayrıca Tevrat'ın Nuh ile ilgili bazı ifadelerine bakılırsa onun Tanrı'dan emir aldığı ve soyu ile birlikte kendisinin mübarek kılındığı anlaşılmaktadır (Tekvin: 7: 1, 8: 20, 9: 1-7). Bu ifadeler Nuh'un vahiy alan bir peygamber olduğunun delilleri sayılabilir. Nitekim Kur'an, Nuh'u Allah'ın seçkin kulları arasında sayar (es-Sâffât 37/78) ve onun vahiy alan peygamberlerden olduğunu (en-Nisâ 4/163; el-A'râf 7/59, 61-62; Hûd 11/25-49; Nûh 71/1) haber verir. Kavmini hidayete davet etmek için gönderilmiş bir peygamberin yukarıda sözü edilen olumsuz davranışlarla anılması risalet göreviyle bağdaşmamaktadır. Aynı durum, kızlarıyla beraber yattığı iddia edilen Lut Peygamber için de söylenebilir. Tevrat'ta geçen ifadelerle Lut'un kızları babalarının neslini sürdürmek için babalarını ayartmışlar, ona şarap içirerek onunla yatmışlardır (Tekvin, 19: 30-38). Hâlbuki Kur'an, Lut'u (a.s.) da Allah'ın peygamber olarak seçip gönderdiği kimseler arasında zikreder. O takdirde ya Kur'an'ın ya da Tevrat'ın yanlış söylediği ihtimali ortaya çıkmaktadır. Kur'an, Tevrat'ta geçtiği şekliyle okuyanlara olumlu anlamda katkı sağlamayacağı açık olan bir eylemle anılan Lut'u peygamberler arasında saydığına

göre Kur'an'ın verdiği bilgiler daha doğru görünmektedir. Olaya Tevrat açısından bakıldığı takdirde de en iyimsiz tahmin, tarihte yaşanmış bir olayın kahramanlarının karıştırılması olabilir.

5.3. İbrahim'in Yahudi veya Hıristiyan olması

Yahudiler haklı olarak kendilerini, babadan oğula peygamber olan İbrahim, İshak ve Yakub'a dayandırır. Onlara göre örnek kişiler olan bu üç peygamber, Tanrı ile irtibat kurmuşlar ve O'nunla ahitleşmişlerdir. Ayrıca Yahudi halkının atası sayılan Hz. İbrahim, Tevrat'a göre peygamber olarak tanınan ilk kişidir. Yahudi inancına göre Hz. İbrahim'den önce hiç kimse vahye muhatap olup peygamberlikle görevlendirilmiş değildir. Bu üç peygamberin nesli olan İsrail oğulları da ebedi bir sözleşme ile Tanrı'ya intisap etmişlerdir (Besalel, I, 87). Tevrat, Tanrı ile Gerar kralı Abimelek arasında geçen bir konuşmada İbrahim'in peygamber olduğu ifadesine açıkça yer verir (Tekvin 20: 1-7).

Yukarıdaki bilgiler, tarihi gerçekliklere ve ilahi kitapların üslubuna aykırılık arz etmemektedir. Bununla birlikte Yahudiler Hz. İbrahim'in Yahudi olduğunu iddia etmişlerdir. Buna karşılık Hıristiyanlar da onu kendi dinlerine mensup biri olarak görmüşlerdir. Ne var ki Tevrat'ta sözü edilen kişilere ait olumsuz davranış biçimlerine de yer verilmektedir. Söz gelimi Yakub'un babası İshak'a av etinden yedirip şarap ikram ettiği, şarabı içen İshak'ın oğlunu dualarla tebrik ettiği bilgileri yer almaktadır (Tekvin 25: 25-29).

Kur'an-ı Kerim, İbrahim'in Yahudi veya Hıristiyan olduğu iddiasını reddederken onun tek Allah'a inanıp teslim olmuş bir kişi olduğunu ve asla müşriklerden olmadığını ifade eder (Âl-i İmrân 3/67). İslami kaynaklarda yer alan bilgilere göre Yahudiler ve Hıristiyanlar kendilerini Hz. İbrahim'in varisleri olarak gören Mekkeli Müşriklere karşı bu iddiaları ortaya atmışlar ve kendilerine pay çıkarmaya çalışmışlardır (İbn Hişam, 1936: II/197-202).

Öncelikle şunu ifade etmek gerekir ki Yahudilik ve Hıristiyanlık, sonradan ortaya çıkmış iki kavramdır. Diğer yandan bütün peygamberlerin getirdiği hak din, özü itibarıyla aynıdır. İlahi vahyin özü "Allah'a teslim olmak ve onun emirlerine itaat etmek" şeklinde özetlenebilir. Bu ifadenin Arapça karşılığı "İslam" olarak karşımıza çıkar. Yahudilerin ilk atası olan Yakub da onun atası olan İshak ve İbrahim de aynı inancı paylaşmışlardır (el-Bakara 2/132-134). Onların hayatlarını ve çağrılarını özetleyecek tek cümle, "Allah'ın adını yüceltme ve ona bütünüyle teslim olma" çabasıdır. Bu konudaki Kur'an ayeti oldukça açıktır: "Yoksa siz, Yakub'a ölüm vakti gelip çatığında orada mıydınız? O anda Yakub oğullarına, 'Benden sonra kime ibadet edeceksiniz?' diye seslenmişti. Onlar da 'Senin, ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın ilâhı olan tek İlah'a ibadet edeceğiz. Zira biz sadece O'na teslim olduk' demişlerdi"(el-Bakara 2/133). Diğer taraftan Allah Teâlâ, kendi katında yegâne dinin İslam olduğunu bildirmiştir (Âl-i İmrân 3/19). Allah'a teslimiyet, her topluma kendi dilleriyle ifade edilmiş olmalıdır. Değilse ne Hz. Musa Musevilik iddiasında bulunup "Ben Musevilik dinini kuruyorum" demiş, ne de Hz. İsa "Hıristiyanlık" iddiasıyla ortaya çıkmıştır. Hz. Peygamber de böyle bir çağrıda bulunmamış ve kendisinin türedi bir peygamber olmadığını ifade etmiştir (el-Ahkâf 46/9). Üstelik Kur'an, "Allah'a çağırın, yararlı işler yapan ve 'Ben Müslümanlardanım' diyen bir kimseden daha güzel sözlü kim olabilir?" (Fussilet 41/33) buyurmuştur. Kendisine davet edilen din, Kur'an'ın ifadesiyle hak dindir ve onun özelliklerini bizzat Allah Teâlâ belirlemiştir. Bu yüzden Allah, hak dini kendisine nispet etmiştir (en-Nasr 110/2). Peygamberlere nispet edilen din isimleri ise sonradan gelen din mensupları tarafından icat edilmiştir. Tevrat'ta temel ilkeleri ortaya konan, ancak mensupları tarafından zorlaştırılan İslam dini, İncil ile hafifletilerek yeniden yaşanılabilir bir hale getirilmeye çalışılmıştır (Âl-i İmrân 3/49-51). Allah'ın dini olan İslam, ilahi vahiy sürecinin son halkası olarak, insanların bir benzerini getirmekten aciz oldukları Kur'an vasıtasıyla son şeklini almıştır (Yenice, 2023: 99). Hz. Muhammed nasıl İslam dininin

peygamberi ve tebliğcisi ise Hz. Musa ve Hz. İsa da getirdikleri hak dinin peygamberleri idiler. Ve onlar, İsrail oğullarını bu dine çağırıyorlar. Ne var ki daha sonradan gelenler, kendi istek ve arzularına boyun eğdiler. Kişisel menfaatlerine uygun olan yolu seçerek ilahi karakterli olan hak dinin özünden uzaklaştılar. Düşünce ve davranışlarını değiştirmek yerine kendi istek ve arzularına göre değişiklik yapma kolaylığına kaçtılar. Uydurdukları muharref dini Yahudilik adıyla takdim ettiler (Mevdûdî, 2004: 415). Bu durum karşılığında hangi isme çağrı yapıldığına değil, çağrının hangi ilkelere yapıldığına bakmak gerektir.

İlahi dinlerin özde birliği bağlamında şunu da hatırlatmakta yarar vardır: Kimi eserlerde Müslümanlığın Yahudilikten veya Hıristiyanlıktan esinlenerek oluşturulmuş kurmaca bir din olduğu iddiaları yer almaktadır (Çığ, 1995: 111-115). Mabetlerde resim olmaması, domuz etinin yasak olması vb. de bu konuda delil olarak gösterilmektedir (Besalel, 2001: I/84). Bu iddialar karşısında şunlar söylenebilir: Kur'an ve onun hak din olarak ortaya koyduğu İslam, hak ve hakikat olan bir şey söylemişse bunun önceden gündeme getirilmiş olması sorun oluşturmamalıdır. Zaten Kur'an'a göre o kitapları indiren de onlardaki güzelliklerin hak olduğunu bildiren de Allah'tır. Hak ve hakikatin cinsiyeti, dili, rengi ve ırkı yoktur. Üstelik Kur'an, önceki kitapların bir kopyası olsaydı onlarda bulunan bazı bilgi ve hükümlere taban tabana zıt olan şeyleri söylemezdi. Eğer kutsal kitaplar arasında farklılıklar bulunuyorsa –ki buna işaret edildi- bu defa hangisinin doğru olduğu sorunu ortaya çıkacaktır. Bu durumda da hangi kitabın söylediğinin tevhid inancına ve evrensel ahlak kurallarına daha uygun olduğuna bakılmalıdır. Konu bu açıdan ele alındığında Kur'an'ın tanıklığı, koruyup kollayıcı olması ve yanlışlıkları dile getirip doğrusunu söylemesi daha bir anlamlı hale gelmektedir.

Sonuç

Allah Teâla, evreni yaratmış ve kendisini muhatap kabul ettiği insana vahiyyle yol göstermiştir. Peygamberlerin sonuncusu olarak Hz. Muhammed'i seçmiş, Kur'an-ı Kerim ile de vahiy sürecini sona erdirmiştir. Kur'an, kendinden önce gönderilen kitapları reddetmek bir yana onları tasdik ettiğini açıkça bildirmiş ve kendisini onlara karşı muheymin olarak tanıtmıştır. Kur'an'ın Yahudi ve Hıristiyanlara Ehl-i kitap olarak seslenmesi, onlara değer verdiğini göstermektedir. Onların davet edildiği tevhid inancının ortak bir kelime olarak nitelendirilmesi ise o dinlerin bazı yanlışları olsa da bir takım ilahi hakikatleri ihtiva ettiklerine delalet etmektedir. Bu durum Tevrat, İncil ve daha başka ilahi hakikat unsurlarının aynı ilahi kaynağa dayandığının göstergesidir. Ancak önceki kitaplar, lafzi ve manevi tahrifler yanında çeşitli dil aktarımlarına sahne olmuşlardır. (Ateş, 1988: II/628; Uğur, 2011: 34-35) Bu yüzden tevhid inancına aykırı düşebilecek ifade ve anlayışlar ortaya çıkmıştır. Kur'an, var olan ilahi hakikatleri kendine has üslubuyla yeniden dile getirirken bazı yanlışlıkları da düzeltmiştir.

Kur'an'ın kutsal kitaplarla uyumlu olan ifadeleri, onun diğer dinlerden aşırma olduğunu değil, değişmez hakikatlerin hepsi tarafından paylaşıldığını gösterir. Bu durum Kur'an için bir eksiklik oluşturmazken önceki kitaplar için bir itibar konusu olarak görülebilir. Diğer yandan Kur'an'ın önceki kitaplarda olmayan bazı hakikatleri dile getirmesi, verdiği bilgilerin bir kısmında onlardan farklı olması, kimi zaman da onları eleştirmesi diğer kitapların kopyası olmadığının açık delilidir.

Bir olan Allah'a çağırın ifadeler Kur'an'da olduğu gibi Tevrat ve İncil'de de vardır. Allah'ın her şeyi bilen, her şeye güç yetiren bir yaratıcı olması, evrenin ve insanın yaratılmış olduğunun bildirilmesi, inanıp iyi işler yapan insanların övülerek onlara güzel bir son vaat edilmesi gibi hususlar bütün kitapların ele aldığı ortak konulardır. Tevhid inancı her defasında vurgulanırken putperestliğe karşı çıkılması, şirkin reddedilmesi, hükmün sadece Allah'a ait olması gibi konular her üç dinin de ana ilkeleridir. Ancak

Yahudilikte Allah için “Yahudilerin Allah'ı” demek, kimi peygamberleri “Allah'ın oğlu” olarak görmek, melekleri “Allah'ın kızları” olarak nitelenmek tevhid inancıyla bağdaştırılabilecek bir yaklaşım değildir. Diğer taraftan Tevrat ve İncil'de pek çok olumlu ahlaki ilkeler yer verilmiştir. Adalet, merhamet, vefa, doğruluk, Allah'a tevekkül, takva gibi güzel ahlak ilkeleri övölüp teşvik edilmiştir. Yalancılık, iftira, adam öldürme, içki, zina, hırsızlık, kumar, yetim malı yemek gibi eylemler yasaklanmış ve inananlar bunlardan sakındırılmıştır. Bunlar hem ilahi kitaplarda bildirilmiş hem de insanlar için rol model olarak sunulan peygamberlerin örnekliliyle dosdoğru bir dinin yaşanılabilir olduğu ispat edilmiştir. Buna rağmen günah olduğu bildirilen bazı eylemler kimi peygamberlere isnat edilmiştir. Tarafsız bir gözle bakıldığı zaman görülecektir ki Kur'an, evrensel ahlaki ilkelerini insanlara takdim etmiş, hak ve hukuk kuralları içerisinde yaşanılabilir bir din, barışı garanti eden bir yaşam biçimi ortaya koymuştur. Kur'an, dini kuralları aşırı derecede kalıplaştıran, insana hizmet etmeyen yepyeni kurallarla katılaştırarak kulluğun ruhunu öldüren Yahudiliğe karşı çıktığı gibi, dini soyutlaştıran hayattan uzaklaştıran, kulluğu beşer üstü bir ruhbanlık kisvesine büründürerek ulaşılmaz hale getiren Hıristiyanlığın yanlışlarını da ortaya koymuştur.

Kur'an'ın çağrısına kulak verildiği zaman, onun ilkelerinin tüm ilahi kitapların üzerinde anlaştığı tevhid inancına diğer dinlerden daha yakın olduğu görülecektir. Bununla birlikte Kur'an, Yahudileri ve Hıristiyanları toptan reddetmemiş, her iki dinin müntesiplerini de kitaplarında bulunan ilahi emirlere uymaya davet etmiştir. Kur'an'a inanan müminler, Nuh, İbrahim, Musa ve İsa peygamberlerle birlikte diğer peygamberlere ve onlara gönderilen vahiylerle de inanmaktadırlar. Bu anlamda İslam dinine mensup olanların kaybedeceği bir şey yoktur. Ancak diğer din mensupları, kendi kitaplarını tasdik eden son ilahi kitaba inanmadıkları zaman bir şeylerin kaybedilmiş olacağının farkına varmalıdırlar. Zira hakikatin tek bir dili ve hikmetin özel bir ırkı yoktur. İnsanlığın ortak değer olan bu iki değer, nerede bulunursa alınmalıdır.

Kaynakça

- Âlûsî, (1415). *Rûhu'l-Meânî*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Ateş, S. (1988). *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat.
- Bagavî, H. b. Mes'ud. (2006). *Me'âlimü't-Tenzil*. Riyad: Dâru Taybe.
- Besalel, Y. (2002). *Yahudilik Ansiklopedisi*. İstanbul: Gözlem Gazetecilik.
- Bilgi, İ. Hilmi. (2021). *Kur'an-ı Kerim'de ve Kitab-ı Mukaddes'te Kurtuluş Yolu*. Ankara: İlâhiyât Yayınları.
- Cebeci, Lütfullah. (2006). “İslâm'ın Tevrat ve İncil'e Bakışı”. *Köprü*, ss. 45-61.
- Cevherî, İ. b. H. (1956). *es-Sihah Tâcu'l-Luga*. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-melâyin.
- Cürcânî, S. Ş. (1985). *Kitâbu't-Ta'rîfât*. Beyrut: Mektebetu Lubnan.
- Çağrıcı, Mustafa. (2009). “Sıdk”, *DİA*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Çalışkan, M. (2022). “Kur'an Perspektifinde İman, İbadet ve Ahlâk İlişkisi”. *JASS*, 15/93, ss. 221-232.
- Çığ, M. İ. (2021). *Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Demir, Şehmus. (2001). “İnsanları ve Cinleri Ancak Bana İbadet Etsinler Diye Yarattım” Ayetinin Anlam ve Yorumu Üzerine, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 16, ss. 351-361.
- Harman Ö. F. (2010). “Süleyman”, *DİA*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- <https://www.Hıristiyanlik.org/tanrının-pismanligi> (Erişim: 20:04.2023)
- İbn Fâris. (1986). *Mu'cemu Mekâyisi'l-Luga*. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle.

- İbn Hişâm, (1936). *es-Sîretu'n-Nebeviyye*. Kahire: Muştafa el-Bâbî el-Halebî.
- İbn Kesîr, İ. b. Ömer. (1999). *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Sâmi b. Muhammed Selâme. Riyad: Dâru Taybe.
- İbn Mâce, M. b. Yezid. (ty.). *Sünen*, thk. Muhammed Fuad Abdalbâkî, Beyrut: Dâru İhyâi Kütübî'l-Arabî.
- İbn Manzûr, (1990). *Lisânu'l-Arab*. Beyrut: Dârul-Me'ârif.
- İbn Teymiyye, (1999). *el-Cevâbu's-Sahîh Limen Beddele Dîne'l-Mesîh*. es-Suudiyye: Daru'l-Âsime.
- İncil, (2005). İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları.
- İsfehânî, R. (1999). *Tefsîru'r-Râgıb el-İsfehânî*, thk. Muhammed Abdülaziz Besyûnî. Tanta: Câmîatu Tanta Kulliyyetu'l-Âdâb.
- Karaman, H., Çağrıncı, M., Gümüş, S., Dönmez, İ. K. (2017). *Kur'an Yolu*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kitabı Mukaddes, (1995). İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi Ohan Matbaacılık.
- Kurt, A. İ. (2009). *İki Kral- İki Hikâye: Kral Saul ve Kral Davut*, Milel ve Nihal, 6 (1), 261-287.
- Mahallî, C. ve Suyûtî, C. (1979). *Tefsîru'l-Celâleyn*. Kahire: Dâru'l-Hadîs.
- Mâverdi, (2012). *en-Nuket ve'l-Uyûn*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Mevdûdî, Ebu'l-Alâ. (2004). *Tarih Boyunca Tevhid Mucadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı*, (Çev. Ahmet Asrar). İstanbul: Pınar Yay.
- Mustafavî, H. (2009). *et-Tahkîk fî Kelimâti'l-Kur'âni'l-Kerîm*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Paçacı, Mehmet. (1991). *Kur'an-ı Kerim Işığında Vahiy Geleneğine - Kitab-ı Mukaddes Bağlamında - Bir Bakış. İslâmî Araştırmalar*, V(3) ss. 175-193.
- Râzî, Fahrüddîn. (1981). *Mefâtihul-Gayb*. Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- Reşid Rıza, (1947). *Tefsîru'l-Menâr*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife.
- es-Sekkâ, A. Hicâzî. (1978). *Mine'l-Furûk beyne't-Tevrâti's-Samiriyye Ve'l-İbraniyye fî'l-Elfâzi ve'l-Me'ânî*. Beyrut: Dâru'l-Ensâr.
- Şevkânî, M. b. Ali. (1414h.). *Fethu'l-Kadîr*. Beyrut: Dâru İbn Kesîr,
- Taberî, İbn Cerir. (2000). *Câmîu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle.
- Topaloğlu, B. (2012). "Tövbe", *DİA*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Uğur, H. (2011). *Tevrat'ın Kur'an'a Arzı*. Bursa: Emin Yayınları.
- Uğur, H. (2008) *Kur'an'ın Tasdik Ettiği Tevrat'taki Konular*. Konya: Selçuk Üniversitesi S.B.E. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Uludağ, S. (2010). "Takva", *DİA*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Vâhidî, (1415). *el-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitabi'l-Azîz*, thk. Safvan Adnan Dâvudî. Beyrut: Dâru'l-Kalem.
- Yazır, E. M. H. (1979). *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Eser Neşriyat.
- Yitik, A. İ. (2007). "Oruç", *DİA*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Yenice, M. (2023). *Klasik ve Çağdaş Dönemlerde Anlam Bileşenleri*, Ankara: İlâhiyât.
- Zemahşerî, C. (1998). *el-Keşşâf an Hakâiki't-tenzil*. Riyâd: Mektebetu'l-Ubeykân.